

**ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ
ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ В ПЕДАГОГІЧНОМУ ВНЗ**

Постановка проблеми. Якість освіти в умовах реформування вищої школи є ключовою категорією освітньої політики нашої держави. У проблемі підвищення якості навчання найважливішим є завдання вдосконалення його змісту. Сучасний етап розвитку суспільства і викликані ним зміни вимог до фахівця зумовлюють необхідність корекції наявної моделі реалізації змісту його підготовки. Адже основним недоліком цієї моделі є неспроможність створення умов для цілеспрямованого синтезу одержуваних знань і вмінь, перетворення їх в цілісну систему. Роз'єднаність споріднених дисциплін в навчальних планах вузів, невиправдані відмінності їх понятійно-термінологічного апарату, недостатнє використання міжпредметних зв'язків приводить до того, що систематизація навчальної інформації стихійно покладається на самих студентів і, якщо навіть здійснюється ними, то вельми малоефективно. Все це не узгоджується з тенденцією переходу до нової освітньої парадигми, що визначає орієнтири вищої педагогічної освіти, гальмує входження України в Болонський процес, процеси інтеграції освітніх програм, що діють у світі. Виникає ціла низка наступних суперечностей:

– між інтеграційно-предметним характером професійної педагогічної діяльності вчителя трудового навчання і дискретно-дисциплінарною системою підготовки, що переважає у вітчизняній вищій педагогічній школі;

– між необгрунтовано широкою номенклатурою техніко-технологічних дисциплін і тенденцією до інтеграції освітніх програм;

– між потребою педагогічних ВНЗ в реалізації інтеграційного підходу до проектування змісту техніко-технологічної підготовки вчителя трудового навчання і відсутністю концепції ефективної методики педагогічної інтеграції дисциплін цього циклу. Необхідність вирішення вказаних протиріч визначає потребу в розробці технології здійснення інтеграції змісту техніко-технологічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання, щоб ефективно формувати системність професійних знань у студентів педагогічного ВНЗ. Адже саме професійна діяльність вчителя трудового навчання характеризується найбільш високим ступенем інтегрованості і вимагає від нього певної «інтеграції» мислення. Ці вимоги розкриті і в реалізації завдань освітньої галузі «Технології».

Аналіз останніх досліджень. У контексті досліджуваної проблеми актуальними є праці С. Батишева, І. Зязюна, В. Кременя, Н. Ничкало (сучасні тенденції розвитку педагогічної теорії і практики), А. Беляєвої, Л. Федотової (інтеграція навчальних предметів початкової професійної освіти), О. Кузнецової (інтеграція педагогічних знань з технічними в системі професійної підготовки інженерів-педагогів), В. Безрукавої, Ю. Тюннікова, М. Чапаєва (теоретико-методологічні аспекти педагогічної інтеграції), Р. Гуревича, Д. Коломійця, П. Кулагіна, В. Сидоренка, Д. Тхоржевського, В. Юрженка (інтеграції природничо-наукових та професійно-технічних дисциплін), В. Бикова, В. Козакова, В. Семиченко, Д. Чернілевського, І. Яковлева (інтеграція, системність та цілісність в теорії і практиці вищої школи), П. Атутова, С. Гончаренка, І. Козловської, В. Моштук, С. Клепка (теоретико-методологічні аспекти дидактичної інтеграції);

Мета статті полягає в теоретичному обгрунтуванні необхідності процесу інтеграції змісту техніко-технологічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання в сучасному педагогічному ВНЗ. У рамках досліджуваної проблеми ми розглянули лише деякі аспекти інтеграції змісту техніко-технологічної підготовки вчителя трудового навчання для

реалізації процесу формування в учнів сільської загальноосвітньої школи системи знань сучасного аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розглядають три рівні інтеграції, кожен з яких має свою логічну структуру, яка складається з базису (кооперуючої дисципліни), завдання (проблеми базової дисципліни), знаряддя (теоретичного та технічного інструментарію базової та суміжних дисциплін) [4].

Першим рівнем інтеграції є асиміляція дисциплінарного інструментарію. Такі взаємодії між дисциплінами здійснюються у формі міжпредметних зв'язків, що забезпечує послідовне відображення в змісті предметів об'єктивних взаємодій, які мають місце в природі. Міжпредметні зв'язки визначають систему відношень між знаннями, вміннями та навичками, які формуються в результаті послідовного відображення в засобах, методах та змісті навчальних дисциплін тих об'єктивних зв'язків, що наявні в реальному світі. Вони виступають педагогічним еквівалентом дидактичних зв'язків, які реалізуються в навчальному процесі.

Другий рівень дидактичної інтеграції – це синтез взаємодіючих наук на основі деякої базової дисципліни. При цьому виключається просте механічне злиття інформації взаємодіючих дисциплін чи поглинання одного предмета іншим. При такій інтеграції відбувається внутрішньодисциплінарний синтез, який об'єднує різні теорії в рамках одного предмета. Такий синтез носить діалектичний характер, дає можливість враховувати також диференціацію знань, є методом досягнення єдності наукових знань.

Третій рівень дидактичної інтеграції – формування нової навчальної дисципліни з власним предметом вивчення (створення цілісної інтегративної системи, зокрема інтегративного курсу).

До складу техніко-технологічної підготовки майбутнього вчителя тру-дового навчання входить різноманітна кількість предметів у відповідності до спеціалізації фахівця та регламентації державними освітніми стандартами. Зміст цих дисциплін в деяких випадках дублюється, по-різному інтерпретується понятійний апарат, не узгоджується методика висвітлення окремих явищ та процесів, неефективно використовуються можливості міжпредметних зв'язків.

Тому виникла необхідність в розробці інтегрованого курсу навчальних дисциплін, який би систематизував й узагальнив теоретичні та методичні знання і вміння студентів з основ сучасного аграрного виробництва, що дало б змогу сформувати технологічно важливі якості майбутнього вчителя трудового навчання та визначити напрями розвитку змісту його техніко-технологічної підготовки.

На думку В. Сидоренка, умови інтеграції навчальних дисциплін спираються на такі дидактичні положення:

- супідрядність функцій окремих навчальних дисциплін; - економічність ущільнення та концентрація навчального матеріалу, усунення дублювання у його вивченні;
- сталість інтеграційного базису, інтеграція навчальних предметів на основі одного з них;
- наявність достатнього обсягу навчального матеріалу, який може бути засвоєним на базі іншої дисципліни [5].

Використавши ці положення, ми виявили характерні інтеграційні тенденції для процесу підготовки майбутнього вчителя трудового навчання з формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва:

– Системне об'єднання предметних змістових елементів в рамках розробленого інтегрованого курсу «Агровиробництво», включення в навчальний зміст елементів полідисциплінарного природничого, сільськогосподарського, економічного та екологічного характеру.

– Створення єдиної навчально-методичної системи (форм, методів, прийомів, засобів навчання) підготовки майбутнього вчителя трудового навчання з формування в учнів системи знань сучасного аграрного виробництва.

– Поєднання теоретичних знань з формуванням практичних вмінь та навичок діяльності в сфері сучасного аграрного виробництва.

У доборі змісту інтегрованого курсу навчальних дисциплін ми керувались такими принципами:

– принципом адекватності змісту курсу рівню розвитку сучасного аграрного виробництва;

– принципом відповідності змістового і процесуального аспектів діяльності (зміст курсу повинен відповідати формам, методам і засобам конкретної технологічної діяльності людини на виробництві);

– принципом структурної єдності змісту навчального матеріалу на різних рівнях його засвоєння студентами. Відповідно до цього принципу має забезпечуватися єдність у виборі практичного і теоретичного компонентів змісту навчального матеріалу.

Головними критеріями у визначенні змісту інтегрованого курсу «Агровиробництво» були:

– критерій комплексності (зміст підготовки відображає прогресивні і регресивні досягнення соціального та науково-технічного прогресу);

– критерій соціальної та науково-технічної значущості (зміст курсу містить сучасні аксіологічні засади нової філософії освіти XXI століття й обґрунтовується роль системи знань сучасного аграрного виробництва у професійно-педагогічній підготовці майбутніх учителів трудового навчання і соціально-економічному розвитку сучасного технологічного суспільства);

– критерій доступності (зміст курсу враховує тезаурус, організацію процесу навчання, яке б не спричиняло інтелектуальних, моральних та фізичних перевантажень студентів);

– критерій оптимальності (зміст курсу враховує відповідність обсягу відібраного навчального матеріалів до кількості визначеного для його вивчення часу);

– критерій педагогічної забезпеченості – зміст курсу повинен забезпечуватися професійно-педагогічними кадрами, методичними матеріалами, відповідною методикою та навчально-матеріальною базою.

Концептуальні засади дидактичної інтеграції впливають із загальної концепції розвитку професійної освіти, якою передбачено поглиблення фундаментальних знань, диференціювання змісту навчання за основними видами чи об'єктами професійної діяльності, встановлення раціонального співвідношення теоретичного та практичного навчання, формування творчого мислення особистості [3]. Беручи до уваги ці положення, ми визначили вимоги до змісту навчального матеріалу курсу, який повинен:

– інтегрувати раніше набуті технологічні знання та вміння студентів, враховувати міжпредметні зв'язки;

– відповідати темі заняття, мати зв'язок із практикою і життям, зважати на перспективні напрями розвитку суспільства, враховувати ціннісні соціокультурні пріоритети;

– орієнтуватися на формування наукового світогляду, технологічного мислення, основ технологічної етики й естетики, правових аспектів технологічної діяльності та грамотного володіння основами освітньої діяльності, розвиток головних складових професійної компетентності;

– реалізовуватись шляхом створення проблемно-пошукових ситуацій і використання активних, інтерактивних методів навчання та дослідництва;

– сприяти розвитку творчих здібностей особистості, змісту і форм діяльності в сфері аграрного виробництва;

Предметна система навчання у вищій школі забезпечує студентів певним рівнем сучасних наукових знань, що необхідні для підготовки молодих фахівців. Проте, предметне навчання має деяку дидактичну обмеженість, оскільки кожний предмет розглядає факти і явища реального світу дещо однобічно, з своєю метою і з своїх позицій. Таке однобічне вивчення матеріалу у вузьких рамках окремих навчальних предметів може привести до

формування в студентів неправильних уявлень про наявність ізольованих сторін та властивостей предметів і явищ, до вироблення звички розглядати предмети і процеси природи відокремлено, поза їх зв'язками [4].

Система знань, умінь і навичок, норм і цінностей, яка формується в студентів у процесі техніко-технологічної підготовки, є інтегрованими освітніми компонентами, спроектованими на основі логіки навчального предмету і логіки навчального процесу в результаті дидактичного реконструювання змісту освіти.

З огляду на те, що перетворювальна діяльність в сфері аграрного виробництва має своїми специфічними інваріантними сторонами операційно-процесуальну й інструментальну сторони, можна основними компонентів підготовки вчителя трудового навчання виділити такі:

- 1) технічний компонент;
- 2) технологічний компонент;

3) загальнотрудовий компонент, оволодіння яким необхідно кожній людині, яка вступає в життя, безвідносно до специфіки наступної фахової діяльності (цей компонент є в підготовці вчителів трудового навчання за різними спеціалізаціями) [6].

У вирішенні питання про зміст і структуру загальнотрудових сільсько- господарських умінь, виступаючих як необхідні компоненти професійної підготовки фахівців трудового навчання, ми спиралися на дослідження Л.В. Загрекової. До таких умінь дослідник відносить: конструктивні, організацій- но-технологічні й операційно-контрольні. Зміст і структура цих умінь характеризується специфічними особливостями, об'єктивно обумовленими закономірностями аграрного виробництва, характером його об'єкту (предмету) і засобів [2].

Першу групу загальнотрудових сільськогосподарських умінь складають конструктивні уміння. Конструктивним умінням належить провідна роль в сільськогосподарській трудовій діяльності, оскільки всякий трудовий процес в його цілісному розгорненому і загальному вигляді починається з постановки та усвідомлення мети майбутньої діяльності. Формування конструктивних умінь вимагає певних здібностей і особових якостей (належного розвитку образного, понятійного і предметно-дієвого мислення), а також запасу політехнічних знань принципу дії, властивостей, закономірних зв'язків і відносин якими визначається робота об'єктів конструювання. Ця особливість формування конструктивних умінь обумовлює їх характерну ознаку як джерела і основи інтеграції в процесі трудової підготовки природничо-наукових і технологічних знань студентів з метою розкриття закономірностей сучасного агровиробництва.

Друга група загальнотрудових сільськогосподарських умінь - організаційно-технологічних - пов'язана з організацією і технологією агровиробництва. Вони виявляються в практичному застосуванні знарядь праці, відборі необхідних матеріалів, визначенні способів їх обробки, плануванні і організації виробничого процесу відповідно до задалегідь поставленої мети праці. Користуючись цими вміннями, людина задалегідь планує, програмує, організовує технологічний процес. Результати організаційно-технологічної діяльності об'єктивувалися в операційно-технологічних картках. Організаційно-технологічні вміння як один з компонентів змісту трудової підготовки є джерелом інтеграції знань про закономірності функціонування сільськогосподарської праці; про фізичні, хімічні, біологічні явища, що відбуваються в ґрунті і органах рослин (тварин) як специфічних засобах агровиробництва; про принципи дії і умови роботи ручних механізмів і сільськогосподарських машин; уміння застосовувати засвоєні знання в процесі розробки технології вирощування рослин.

Третя група загальнотрудових сільськогосподарських умінь - операційно-контрольні - застосовуються на завершальних етапах праці. Виділення цієї групи вмінь обумовлене тим, що безпосередня участь в досягненні цілей праці вимагає наявність умінь виконувати виробничі операції, застосовуючи необхідні для отримання предмету праці знаряддя, інструменти, матеріали. Операційно-контрольні вміння знаходять відображення в діях, направлених на управління виробничим процесом, пов'язаним із зміною предмету праці, його виготовленням.

Такими діями в аграрному виробництві є обробіток ґрунту; підготовка насіння до посіву і посадки; посів і посадка; догляд за посівами; збирання врожаю.

Система знань - це освітня цілісність, кожна одиниця якої взаємозв'язана системоутворюючими ціннісно-цільовими зв'язками, має свою статичну структуру, визначену логікою предмету, і динамічну структуру, визначену логікою процесу навчання. Тому, рівень сформованості такої системи знань в умовах професійно-технологічної системи навчання досягається за наявності умов:

- інтеграції вмінь на загальнонауковому, загальновиробничому, загальногалузевому, загальнопрофесійному рівнях;
- інтеграції вмінь окремого рівня цілісності, яка взаємозв'язана з аналогічною цілісністю знань;
- використання викладачем комплексу вмінь в процесі планування і організації навчально-пізнавальної діяльності студентів в процесі їх формування;
- самостійного добування студентами необхідних вмінь.

Як показала практика, використання інтеграції змісту навчальних дисциплін, системної організації знань, умінь і навичок, професійно-технологічне їх впорядкування дає можливість підвищити ефективність навчально-пізнавальної діяльності студентів, що виражається в сформованості вмінь систематизовувати навчальний матеріал у формі алгоритмічних, інструкційних і операційних дій. Це дозволяє максимально скоротити репродуктивну діяльність на першому початковому рівні і сформувати в студентів знання теоретичних основ техніки і технології на основі логічних структур, схем, алгоритмів. Зафіксовано зближення евристичного і творчого рівнів діяльності, скорочення розриву між ними на основі алгоритмізації навчання і здійснення взаємозв'язку теоретичного і виробничого навчання.

Висновок та перспективи подальших розробок. Таким чином, теоретично обґрунтований інтеграційний підхід до проектування змісту техніко-технологічної підготовки вчителя трудового навчання в педагогічному ВНЗ полягає у виділенні, системній структуризації з використанням міжпредметних зв'язків, і подальшої інтеграції змісту сукупності споріднених навчальних дисциплін, що володіють близькістю об'єкту і предмету вивчення, схожістю понятійно-термінологічного апарату, здійсненні інтеграційно-синергетичного підходу, що включає цілі, систему принципів інтеграції.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми техніко-технологічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання. Подальшого вивчення потребують такі питання, як застосування нових педагогічних технологій, методів інтерактивного навчання, впровадження сучасних комп'ютерних інформаційних технологій в навчально-виховний процес підготовки майбутнього вчителя, виявлення психолого-педагогічних механізмів і засобів формування його технологічної культури тощо.

Література:

1. Гуревич Р.С. Інтеграційні тенденції в підготовці вчителя трудового навчання // Молодь і ринок: Наук.-метод. зб. – 2003. – №3 (5). – С. 63-68.
2. Загрекова Л.В. Теоретико-методологические основы воспитания будущего учителя в системе профессионального образования (концептуальный подход) - Н.Новгород: НГПУ, 2001.
3. Козловська І.М., Теоретично - методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи: дидактичні основи. Монографія / За ред. С.У. Гончаренка. - Львів: Світ, 1999.- 301 с.
4. Коломієць Д.І. Інтеграція знань з природничо-математичних і спеціальних дисциплін у професійній підготовці учителя трудового навчання: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04- К.: - 2001
5. Сидоренко В.К. Інтеграція трудового навчання і креслення (дидактичний аспект) / За ред. Д.О. Тхоржевського. – К.: УДПУ, 1995. – 142 с.
6. Юрженко ВВ. Формування системи знань про основи сучасного виробництва у майбутніх вчителів трудового навчання: дис...канд.пед. наук: 13.00.02. – К.: 2004. - 204 с.

Статья посвящена теоретическому обоснованию проблемы интеграции содержания технико-технологической подготовки будущего учителя трудового обучения и методике ее реализации в педагогическом вузе.

The article is devoted to the theoretical background of integrational problem of maintenance of technological preparation of future labour studies teacher and methods of its realization in the teacher-training institution.